MIRCEA ELIADE. THE FOLKLORE AND THE SUBSTANCE OF REALITY

Rodica Brad

Assoc. Prof., PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: This article aims at analyzing « Folklore, as knowledge instrument » (1937), which is part of Eliade's essays from younghood as perspective of his later evolution of philosopher of culture and history of religion. This study demonstrates a quite interesting way of reading ethnographic and folkloric documents, as they may lead to exploration of experience and conscience not fully rationally. Il is about real alive fossils, which inform about the mental universe of the archaic man which is connected to the real, i.e. to the transcendent. Therefore, these documents may lead the researcher (according to Eliade), to hypotheses ot theories about unseen capacities of the human nature, describing apparently impossible facts, produced as a result of human direct experiences. Moreover, some scientific discoveries or contemporary experiences (contagious magic, pragmatic crypthestesie, body's combustible etc.) attest this type of impossible experiences.

Keywords: folklore, knowledge, experience, documents, beliefs, death, fantastic creations

Eliade credea cu tărie în faptul că, așa cum secolul al XIX-lea a fost secolul istoriei, secolul al XX-lea a fost/trebuia să fie/ unul al sociologiei și al etnografiei prin redescoperirea simbolurilor, ritualurilor și a universului spiritual al omului arhaic: «secolul al XIX-lea a fost, cum se spune, secolul istoriei, secolul al XX-lea este secolul sociologiei și al etnografiei »[1]. Interesant ni se pare și faptul că, într-o scrisoare datată 5 octombrie 1937, tânărul cercetător îi scria lui Lucian Blaga: « dacă Leonardo ar fi trăit în secolul al XIX-lea, ar fi făcut, fără voia lui, istorie-și istorie. Iar dacă ar fi voit să-și depășească timpul, ar fi făcut preistorie sau folclor.»[2] În același an, Eliade afirma într-un alt articol din *Fragmentarium* că etnografia, folclorul, sociologia, antropologia depășesc abordarea istoristă, trec dincolo de eveniment, căutând categoria, și mai mult, destinul și mai ales simbolul restaurat ca mijloc de cunoaștere : «interesul s-a deplasat de la istorie la protoistorie […] rămâne semnul, simbolul […], simbolul se întâlnește, alături de alte fenomene originare, uneori mai pur și mai bogat exprimat, în zone fără istorie, dar cu foarte multă preistorie… »[3]. Despre importanța descoperirii unui simbol, Eliade scrie : « originea unui simbol prețuiește cât descoperirea unei dinastii de faraoni. »[4]. Interesul pentru istorie « trebuie corectat cu promovarea urgentă a studiilor de antropogeografie, preistorie, protoistorie și folclor », revine Eliade, menționând că România, dacă n-a avut un Ev Mediu glorios, « a avut o preistorie egală, dacă nu superioară neamurilor din fruntea Europei și creatoare de cultură. ».[5]

Ideea noastră este de a demonstra că, la data scrierii studiului *Folclorul ca instrument de cunoaștere*, și, prin extensie, în perioada 1932-1943, (coincizând cu elaborarea și publicarea celor

[1] Mircea Eliade «Clipa din urmă » in vol. *Fragmentarium*, 1937, republicat la Editura Destin, Deva, 1990, p. 113.
[2] Mircea Eliade Scrisoare către Lucian Blaga, București, 5 octombrie, 1937, în vol. Mircea Eliade, *Europa, Asia, America, Corespondență*, Vol. I, Editura Humanitas, București, 2004, p. 67.
[3] Mircea Eliade, « Proistorie sau Ev Mediu », in vol. *Fragmentarium*, ed.cit., p.45.
[4] *Ibidem*, p. 47.
[5] *Ibidem*, p. 45.

BDD-A26462 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:56 UTC)

trei volume de eseuri de tinerețe, *Oceanografie, Insula lui Euthanasius* și *Fragmentarium*), Eliade afirma deja o viziune proprie care va evolua de la aceste eseuri mai mult sau mai puțin sistematice înspre viziunea integratoare de mai târziu a lui *hommo religiosus* și chiar la hermeneutica creatoare pe care o va dezvolta ulterior. Aceste texte constituie laboratorul din care se vor decanta marile teorii ale operei savante ulterioare. Ele conțin de asemenea *in nuce* marile idei despre teoria camuflării sacrului în profan, cu consecințe peremptorii asupra scrierilor literare și în special a formulei de fantastic pe care o va dezvolta scriitorul.

Meritul cel mai mare al folclorului este acela că a păstrat forme de manifestare din mai multe ere, reprezentând etape mentale diferite, care, studiate cu atenţie, pot oferi clarificări cu privire la evoluţia civilizației umane de-a lungul timpului, pentru că a păstrat documente autentice relatând experienţe mentale pe care actuala condiţie umană le face nu numai imposibile, dar chiar imposibil de crezut. Prin interesul pe care îl prezintă pentru studierea lumii arhaice, acestea oferă șansa explicării fenomenelor uneori paradoxale care marchează existenţa umană în diferitele ei etape de evoluție.

Eliade atinge aici și anumite aspecte ale folcloristicii: origini, istoric, interpretare, culegeri, traduceri, studii comparate, surse de inspirație etc. În toate studiile dedicate folclorului este relevată cu fermitate genialitatea folclorului românesc, prin raportare la manifestările similare ale altor popoare, în pertinente pagini de analiză cum sunt cele închinate celor două balade – capodoperă a folclorului românesc *Miorița* sau *Meșterul Manole* care afirmă un specific național pregnant, consonant cu sufletul românesc. Eliade face referire cu precădere la spiritualitatea popoarelor balcanice, exprimată în special în elementele de « viață asociată » a populațiilor rurale din regiune și insistă mai ales asupra solidarității oamenilor cu ritmurile cosmice, cu ieșirea de sub teroarea istoriei corespunzînd regăsirii și recuperării vechilor valori ale culturilor tradiționale.

Un liant al acestor scrieri de tinerețe ale lui Eliade este reprezentat de redefinirea raporturilor dintre om și planul transcendent prin raportarea conținuturilor conștiinței la prezența fantastică pe care o exprimă miturile și simbolurile vechi ale umanității. Drumul spre sine este un drum spre centru, spre libertate, adevăr și realitate absolută : « drumul spre înțelepciune sau spre libertate, este un drum spre centrul ființei tale. ».[6]

Interpretând documentele folclorice considerate « fosile vii» ale spiritualității și metafizicii arhaice, Eliade exprimă convingeri clare în legătură cu faptul că aceste creații arhaice poartă în ele universul mental care le-a dat naștere, chiar dacă, pentru cel care folosește asemenea documente sau le face să circule, aceste implicații nu sunt de ordinul evidenței. Documentele etnografice, ca și aspectele de istoria religiilor, de altfel, prezintă particularitatea de a conserva acest univers mental arhaic pe care filozofia culturii sau istoria religiilor sunt chemate să le valorifice, recompunându-le și interpretându-le pe baza simbolurilor și arhetipurilor conținute în acest tip de creații.

De altfel, importanța pentru mai târziu a acestor eseuri a fost subliniată, printre alți cercetători de Ioan Petru Culianu care observă, pe bună dreptate, că majoritatea ideilor exprimate, după 1945, în cărţile lui Eliade apărute pentru prima dată în Franţa, Germania sau Statele Unite, se regăsesc deja în volumele-i ştiinţifice de tinereţe[7].

Mihai Gheorghiu, în contribuția sa recentă la exegeza lui Eliade este de părere că, printre eseurile de tinerețe, *Insula lui Euthanasius* (volum în care Eliade a încadrat studiul în discuție) este cel mai important pentru că autorul se clasicizează, evidențiind un tip de hermeneutică pe care îl vom regăsi ulterior adesea în scrierile sale. Este vorba, crede criticul, de o eseistică înaltă,

[6] Mircea Eliade « Drumul spre centru » in vol. *Fragmentarium*, ed.cit., p. 121.
[7] Ioan Petru Culianu *Mircea Eliade*, Editura Humanitas, București, 1994.

BDD-A26462 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:56 UTC)

adresată nespecialiștilor, dar care focalizează totuși cu o claritate maximă asupra unui public cultivat și în care abordează la modul pasionat probleme de estetică, morală, filologie și istorie literară, dar mai ales insistă asupra simbolului și pledează pentru o hermeneutică atotcuprinzătoare. De altfel, tocmai unui astfel de cititor mărturisea Eliade că se adresează cu ocazia publicării volumului *Fragmentarium*, adică « cititorului neconformist », « curiozității lui intelectuale », « sensibilității lui nealterate » : « am avut întotdeauna certitudinea că datoria unui scriitor este să facă apel și la inteligența cititorului, la cultura lui, la demonul său teoretic».[8]

Înainte de a aborda analiza studiului *Folclorul ca instrument de cunoaştere*, punctăm câteva luări de poziție ale autorului exprimate în aceste volume de eseuri de tinereţe care anunță sau reiau ideile acestui studiu situându-se deja într-o continuitate ideatică cu acesta. Lecturând din unghiul de vedere propus eseurile de tinerețe publicate între anii 1932 și 1943 constatarea care se impune este că Eliade e preocupat de redefinirea relațiilor dintre om și planul transcendent prin raportarea conștiinței la prezența fantastică percepută în creațiile folclorice. Cât privește acest tip de documente, referindu-se la atitudinile spirituale centrate pe viața asociată a populațiilor rurale, în special a celor din regiunea Europei de sud-est, Eliade insistă asupra solidarității acestor oameni cu ritmurile cosmice, mod de a fi în lume care presupune ieșirea din istorie și raportarea la real, la sacru.

În Prefața la *Comentarii la Legenda Meșterului Manole* (1943), Eliade vorbește despre o « filosofie a culturilor populare» care trebuie să valorizeze universul mental prin care se reactualizează structurile transpersonale și atemporale specifice creațiilor folclorice. În acest demers al creării unei noi discipline, Eliade subliniază faptul că, în afara culegerii și interpretării creațiilor vechi, se impune sublinierea sensului metafizic care determină ceea ce el numește « consistența intimă »[9] a unui produs folcloric. Dincolo de simpla culegere și interpretare a documentelor spiritualității arhaice, se impune, în viziunea filosofului religiilor, descoperirea sensului metafizic primordial care ordonează « consistența intimă a unui produs folkloric. »[10] Ceea ce se impune în orice analiză, crede Eliade, este « intrarea în rezonanță cu sentimentul metafizic și cu gesturile arhetipale, mitice »[11]. Noutatea interpretărilor eliadești constă în reconstituirea *teoriei metafizice* și a gesturilor arhetipale prin care prind viață creațiile folclorice. Avându-și rădăcinile în miezul experienței concrete, aceste « fosile vii» rămân « deasupra curgerii timpului, pe un nivel ontologic prin care ființa intră în rezonanță cu structuri ale realității ultime. ».[12] Spre deosebire de operele literaților și artiștilor moderni, care exprimă viziuni personale asupra lumii, creațiile folclorice « participă la emoția unei întregi colectivități, ajungând la *rădăcinile lucrurilor* ».[13] Datorită « contactului viu cu esența vieții »[14], izvoarele folclorice reprezintă valoroase instrumente de cunoaștere care trebuie redescoperite de oamenii de știință. După cum credeau oamenii societăților arhaice, realitatea este fluidă, interconectată, asemeni unei plase din care fiecare parte conține informația întregului »[15].

În articolul *Speologie, istorie, folclor…*, referindu-se la opera naturalistului Emil Racoviță Eliade precizează că: « în folclor se întâlnesc astăzi forme din mai multe ere, reprezentând etape mentale diferite. Găsim o legendă cu substrat istoric relativ recent, găsim un cântec popular de

[8] Mircea Eliade «Către cititor», Cuvânt înainte la volumul *Fragmentarium*, Editura Destin, Deva, 1990, p. 6.
[9] Mircea Eliade, Prefață, «Comentarii la Legenda Meșterului Manole» (1943), republicat în Mircea Eliade, *Meșterul Manole*, Editura Junimea, Iași, 1992, p. 56.
[10] *Ibidem*.
[11] *Ibidem.*
[12] *Ibidem*, p. 64.
[13] *Ibidem*, p.66.
[14] *Ibidem.*
[15] *Ibidem*, p. 135.

BDD-A26462 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:56 UTC)

inspirație contemporană, alături de forme medievale, precreștine sau chiar preistorice. Lucrurile acestea le știu și folcloriștii. Dar, îndrăznim a crede, le înțeleg foarte puțini. Foarte puțini folcloriști înțeleg că memoria populară, întocmai ca o peșteră, a păstrat documente autentice, reprezentând experiențe mentale pe care actuala condiție umană le face nu numai imposibile, dar chiar *imposibil de crezut* .» [16] Ideea este, de fapt, aceeași cu cea din *Folclorul ca instrument de cunoaștere*. Înțelegem că creațiile folclorice sunt, crede Eliade, atemporale pentru că se situează deasupra trecerii timpului, ridicându-se la un nivel ontologic superior prin care ființa intră în rezonanță cu structuri ale realității ultime.[17]

În articolul *Cunoașterea gordianică* Eliade afirmă că problema morții « nu va mai putea fi soluționată decât *gordianic*, adică *din afară* »[18] și trimite la dovezi indirecte și anume la mărturiile diverșilor inițiați care atestă capacități supraumane: « în anumite cazuri, legea gravitației poate fi suspendată, și corpul uman se poate ridica în aer[…]se observă, de asemenea,că în anumite cazuri, legea biologică a incombustibilității corpului uman este anulată, și anumiți oameni pot sta pe jăratic fără să sufere cel mai mic rău[…]Se poate ajunge deci la următoarea concluzie în anumite cazuri, legile fizice și biologice care condiționează viața umană pot fi anulate. În fața acestei concluzii, problema morții capătă alt sens »[19].

Alegerea faptului semnificativ din noianul de fapte ale vieții îl poate transforma pe acesta în esență, adică în mijloc de cunoaștere, observă Eliade în *Faptul* : « dar cum alegem, din milioanele de fapte, acele câteva fapte esențiale ? Cum obținem un *fapt* dintr-o mie de documente, cum îl transformăm în act de cunoaștere ? » [20]

Autenticitatea- cuvânt de ordine al întregii generații criterioniste - înseamnă întemeierea pe concret, pe experiențe, pe probe și pe documente, fiind : « o tehnică a realului »[21] : « autenticitatea este un moment în marea mișcare către *concret* care caracterizează viața mentală a ultimului sfert de veac[….] acordă importanță documentelor, experiențelor, numai pentru că acestea participă la *real*, evită, astfel, automatismele,schemele formale, iluziile. Departe de a trăda o atitudine antimetafizică, autenticitatea expimă o puternică sete ontologică, de cunoaștere a realului. »[22].

Dar poate cel mai interesant articol cuprins în *Fragmentarium* privește înțelesul semnelor și al simbolurilor. În înțelegerea semnelor, Eliade vorbește de enorma diferență dintre profeții evrei « care transformau întâmplările istorice - și mediteranienii care vedeau în semn forma pură, limitele perfecte, norma ! »[23] și precizează că « s-ar putea scrie o filozofie a culturilor europene și eurasiene pornind de la această interpretare și trăire felurită a sensurilor semnului[….].îmi place, între altele, sensul meditaranean al semnului limită, distincțiune, oprire pe loc[….], oprirea minții pe granițele lui esse…oprire pe loc a unei anumite vieți, se înțelege stavila iureșului vital, orgiastic, limită devenirii psiho-mentale, evazive, amorfe. ».[24] Redescoperirea sensului este marea provocare a culturii moderne iar semnul distinge între *esse* și *non-esse, asat* : « semnul este pecetea care distinge ființa de neființă-și te ajută în același timp să te identifici și tu, să fii tu însuți, nu să devii

[16] Mircea Eliade, «Speologie, istorie, folclor…», in vol. *Fragmentarium*, Editura Destin, Deva, 1990, p. 73.
[17] *Ibidem*, p.64.
[18] Mircea Eliade «Cunoștere gordianică», in vol. *Fragmentarium*, p.157.
[19] *Ibidem*, p. 157- 158.
[20] Mircea Eliade « Faptul», in vol. *Fragmentarium*, p. 172.
[21] Mircea Eliade, «Autenticitate», in vol. *Fragmentarium*, p. 187.
[22] *Ibidem*. p. 187-188.
[23] Mircea Eliade «Un înțeles al semnelor», in vol. *Fragmentariu*m, p.193.
[24] *Ibidem*.

BDD-A26462 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:56 UTC)

purtat de fluviul vital și colectiv. Orice act de ascultare este un act de comandă, de oprire pe loc a fluxului amorf, subpersonal. »[25]

Folclorul ca instrument de cunoaștere a fost publicat în anul 1937 în Revista Fundațiilor Regale și republicat în volumul *Insula lui Euthanasius* în anul 1943. Interesant ni se pare faptul că acest studiu a fost republicat târziu de Eliade în Franța, mai precis în anul 1978 în *Cahiers de l'Herne*. Faptul republicării unui studiu de tinerețe la o atât de mare distanță temporală ne poate face să credem că, pe de o parte, ipoteza și apoi convingerile formulate în el au fost păstrate de-a lungul timpului, dar și că, pe de altă parte, autorul credea că acest studiu a avut/ are o importanță majoră pentru evoluția propriei perspective atât sub aspectul ideilor, adică al ipotezei, cât și sub cel al metodei de lucru propuse. Eliade relevă faptul că *teoria* pe care-și propune să o descifreze în faptele analizate depășește nivelul filosofiei culturii, orientându-se spre zone ale spiritului care nu pot fi cunoscute doar prin intelect, căutând « legi generale și uniforme pentru explicarea tuturor formelor de viață sufletească ale omenirii, din toate timpurile și din toate locurile »[26].

Studiul își propune să răspundă la întrebarea : « *dacă, și în ce măsură, documentele etnografice și folclorice pot sluji ca instrument de cunoaștere.* »[27]. Observația pe care o face Eliade de îndată este aceea că în abordare nu este preocupat de problemele și metodele filosofiei culturii, pentru că, pentru această disciplină, « orice document etnografic și orice creație folclorică poate sluji, în cadrele filosofiei culturii, la cunoașterea unui *stil* sau la descifrarea unui *simbol*. »[28]. În acest context, Eliade se disociază de « diletantismul gânditorilor tradiționaliști » precum René Guénon și Julius Evola, care pierd din vedere totalitatea aspectelor realității religioase, propunându-și să demonstreze « *unitatea tradițiilor* care stau la baza civilizațiilor orientale, amerindiene și occidentale și chiar a culturilor etnografice. »[29] Acești cercetători restaurează poziția intelectualistă căutând legi generale și uniforme pentru « explicarea tuturor formelor de viață sufletească ale omenirii din toate timpurile și din toate locurile » refuzând însă criterii de explicație uniformă, refuzând să plece de jos în sus, « adică de la fapte, mulțumindu-se să caute semnificația unui simbol, a unei forme de viață sau a unui ritual »[30].

Eliade este convins că această perspectivă trebuie depășită pentru că « materialele folclorice pot sluji și la o altfel de cunoaștere decât cea pe care ne-o oferă filosofia culturii. Și anume, credem că probleme în directă legătură cu omul, cu structura și limitele cunoștinței sale pot fi lucrate până aproape de dezlegarea lor finală, pornind de la datele folclorice și etnografice. Cu alte cuvinte, nu șovăim să acordăm acestor manifestări ale *sufletului popular* sau ale așa-numitei *mentalități primitive*, valoarea pe care o au majoritatea faptelor ce alcătuiesc experiența umană în genere. » [31]. Cu alte cuvinte, este vorba despre faptul că fenomenele descrise în documentele etnografice ar putea constitui dovezi în demonstrarea unor teorii asupra unor capacități umane care depășesc limitele verosimilului, dar care sunt bazate pe experiențe. În sprijinul acestei afirmații Eliade invocă experimente contemporane, fenomene documentate științific care atestă fără dubiu acest tip de experiență la care trimit documentele folclorice. Exemplul imediat pe care îl oferă este fenomenul magiei contagioase descris de Frazer, care demonstrează fără putință de tăgadă prezența facultăților psihometrice la anumiți subiecți. Acest

[25] *Ibidem*, p. 194.
[26] Mircea Eliade « Folclorul ca instrument de cunoaștere, in vol. *Insula lui Euthanasius* , Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, reeditare Editura Humanitas, București, 2008, p. 28.
[27] *Ibidem*.
[28] *Ibidem*.
[29] *Ibidem*, p. 29.
[30] *Ibidem*, p. 30.
[31] *Ibidem*, p. 30-31.

BDD-A26462 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:56 UTC)

fapt ne poate conduce să credem că, în trecut, această capacitate ar fi putut fi mult mai extinsă decât astăzi. Credința este universală și se bazează pe ideea că « tot ce a fost odată în legătură directă-organică sau *anorganică* cu trupul unui om se păstrează mult timp după ce a fost desprins, într-un fel de atingere *fluidică*, magică, *simpatică,* cu acel trup. »[32]. Fenomenul magiei contagioase este pus în legătură apoi cu cryptestezia pragmatică descrisă de Charles Richer constând în « această facultate a unor oameni de a *vedea* persoane, obiecte sau chiar episoade întregi, în clipa când ating un lucru purtat multă vreme în contact cu corpul omenesc. »[33]. Eliade își afirmă convingerea în « existența unei facultăți omenești prin care anumiți subiecți restabilesc legătura dintre o persoană oarecare și obiectele pe care aceasta le-a avut cândva »[34]. Admițând realitatea unor astfel de fenomene, nu mai putem « aprioric respinge *realitatea* acestor fapte și credințe îndeobște considerate superstiții »[35], afirmă Eliade. Iar tot ce se știe despre mentalitatea primitivă confirmă teoria în cauză: « *Les moins civilisés*, cum li se spune, au o viață sufletească plină de fantastic, în aparență, dar bazată pe experiențe concrete »[36]. Ca atare, « în loc să explicăm credința în magia contagioasă printr-o *falsă logică*, noi o explicăm prin *realitatea* unor fenomene metapsihice, care a dat naștere acestei credințe. »[37]. Ca atare, « *anumite credințe primitive și folclorice au la baza lor experiențe concrete.* Departe de a fi *imaginate*, ele exprimă tulbure și incoerent anumite *întâmplări,* pe care experiența umană le acceptă între limitele sale. »[38]. Aceeași demonstrație este aplicată mai apoi fenomenelor legate de levitație și combustie. Cu toate acestea, cercetătorii istoriciști și pozitiviști care-și bazează cercetările pe primatul documentului nu iau în seamă aceste producții etnografice pentru motivul că se referă la lucruri care exced sfera posibilului. Cu alte cuvinte, nu documentul, ci fenomenul descris în el este respins, ceea ce, susține Eliade, este inacceptabil.

Consecințele tezei lui Eliade sunt două, formulate astfel:

1) « La baza credințelor popoarelor din faza etnografică, precum și a folclorului popoarelor civilizate, stau *fapte,* iar nu *creații fantastice*
2) Verificând experimental *unele* din aceste credințe și superstiții (de ex. crypthestezia pragmatică, levitațiunea, incombustibilitatea corpului uman), avem dreptul să bănuim că și la baza *celorlalte* credințe populare stau *fapte concrete*.»[39]

Cu toate că prezența folclorică modifică fundamental orice fapt concret, ea funcționează diferit în funcție de popor corespunzând legilor sale mentale, orizontului său fantastic. O altă consecință ar fi aceea că « dacă e adevărat că etnografia și folclorul ne pun la îndemână documente având sorginte *experimentală,* atunci avem dreptul să acordăm oarecare încredere *tuturor* credințelor pe care le culeg etnografii și folcloriștii »[40]. Relativizarea rămâne totuși necesară : « evident, nu e vorba aici să *credem* orbește în toate legendele și superstițiile populare, ci să nu le respingem în bloc, ca năluciri ale duhului primitiv. Odată ce legile fizice și biologice au dovedit că pot fi suspendate, - în levitațiune și incombustibilitatea corpului uman -, nimic nu ne poate împiedica să credem că aceste legi pot fi suspendate și în *alte* împrejurări, bunăoară în cazul dispariției corpului uman»[41].

[32] *Ibidem*, p.32.
[33] *Ibidem*, p. 33.
[34] *Ibidem*.
[35] *Ibidem*, p. 35.
[36] *Ibidem*, p. 36.
[37] *Ibidem*, p 36.
[38] *Ibidem*, p. 37.
[39] *Ibidem*, p, 44-45.
[40] *Ibidem*, p. 45.
[41] *Ibidem*, p. 45-46.

BDD-A26462 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:56 UTC)

Înțelegem că, depășind frontierele logicii clasice, savanții pot judeca realitatea luând în considerare și caracterul experimental al sufletului primitiv, prin care pot fi înțelese posibilități ale spiritului uman care au devenit rare în urma dezvoltării peste măsură a unor facultăți mentale care fragmentează realitatea şi care s-au păstrat în folclor.[42].

O tratare în acest context a problemei morţii se impune. Referindu-se la condiția post-mortem, Eliade atrage atenția asupra « nucleului experimental din documentele folclorice », singurul care poate oferi omului modern informații valoroase despre « condițiile reale în care se află conștiința umană după moarte»[43]. Cercetătorul subliniază cum, în folclor, puterea conștiinței de a structura realitatea este privită ca un dat firesc. Dacă se demonstrează « autonomia omului » în universul fizic, devine posibilă chiar supraviețuirea după moarte a ființei umane, afirmă el. În mod evident, nimic nu se poate dovedi, dar acest fapt nu ne împiedică să considerăm documentele etnografice drept mărturii despre stadii mentale ale ființei umane în care experiența era mult mai extinsă decât acum pentru că toate aceste date sunt vreme îndelungată păstrate în memoria colectivităților: « Credințele *folclorice* par a fi un depozit imens de *documente* ale unor etape mentale astăzi depășite » [44]. Ca atare, « am putea deci ataca problema morţii pornind de la credinţe folclorice, despre care avem dreptul să credem că au o bază *experimentală*. Documentele folclorice asupra morţii ne-ar putea servi cu aceeaşi validitate cu care ne servesc documentele geologice pentru înţelegerea unor fenomene pe care, în *actuala condiţie umană,* nu le mai putem controla experimental.»[45]

Concluzia studiului este că documentele etnografice și folclorice pot pătrunde în zone noi de cunoaștere, prin care cunoașterea umană capătă noi instrumente de investigație care sunt « cu atât mai prețioase cu cât nici un alt instrument din cele folosite până acum nu putea să pătrundă în asemenea zone ale realității. »[46].

Concluzia noastră este că în acest studiu Eliade forțează limitele cunoașterii prin adăugarea la surse a acestor prețioase documente magice, folclorice sau etnologice care se bazează uneori nu pe istorii fictive ci pe experiențe nemijlocite aferente unor stadii mentale puțin cunoscute ale evoluției omului. Oricum, interesul pentru spiritualitatea omului primitiv este evidentă acum la Eliade iar eseurile importante care vor urma vor atrage discuția asupra capodoperelor folclorului nostru literar - *Miorița* și *Meșterul Manole*- dar și asupra folclorului ancestral in *De la Zalmoxis la Gengis Han.*

Tânărul Eliade dovedește resurse prometeice forțând limitele posibilului, transgresând practic condiția umană actuală și alăturând-o aceleia a omului arhaic, ființând într-o condiție paradisiacă ca stare originară a ființei umane. Doar reconstituind condiția umană primordială, omul poate cunoaște intuitiv adevărul originar al ființării pentru că, așa cum afirmă Mihai Gheorghiu omul autentic se găsește deci în primordii și nu în viitor [47] pentru că doar omul arhaic a avut acel contact genuin cu sacrul, adică cu ființarea, cu *esse, asat.* Iar coincidența dintre esse și non esse, redată prin formula *coincidentia oppositorum* este de ordinul evidenței în ritualul religios, dar și în momentele de plenitudine ale ființei când, așa cum spune Eliade, « transcendentul coincide cu imanentul, absolutul cu relativul, esse cu non-esse. ».[48]

[42] *Ibidem*, p. 45.
[43] *Ibidem*, p. 46.
[44] *Ibidem*, p. 47.
[45] *Ibidem.*
[46] *Ibidem*, p. 48.
[47] Mihai Gheorghiu *Reversul istoriei, Eseu despre opera lui Mircea Eliade*, Editura Eikon, București, 2015.
[48] Mircea Eliade « Notă despre geniu», in vol. Fragmentarium, ed.cit., p. 16-17.

BDD-A26462 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:56 UTC)

BIBLIOGRAPHY

Culianu, I. P. *Mircea Eliade*, Editura Humanitas, București, 1994.
Eliade, M. *Europa, Asia, America*, Corespondență, Vol. I, Editura Humanitas, București, 2004.
Eliade, M. *Fragmentarium*, 1937, volum republicat la Editura Destin, Deva, 1990.
Eliade, M. *Insula lui Euthanasius*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, reeditare Editura Humanitas, București, 2008.
Eliade, M. Meșterul Manole, Editura Junimea, Iași, 1992.
Fundația Regală pentru Literatură și Artă, *Insula lui Euthanasius*, 1943, reeditare Editura Humanitas, București, 2008.
Gheorghiu, M. *Reversul istoriei, Eseu despre opera lui Mircea Eliade*, Editura Eikon, București, 2015.

BDD-A26462 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:08:56 UTC)